

פרוטוקול מס. 51

מישיבת ועדה הכלכלה שהתקיימה
ביום ד', י"ג בכסלו תשל"ה, 27.11.74, בשעה 09.00.

נ כ ח ו :
חברי הוועדה :
ש. תמיר - היו"ר
א. אבטבי
ע. אמרדאי
פ. גרוסר
מ. דרובלס
י. דרניצקי (יודין)
א. זילברברג
מ. חריש
א. לבני
י. מודעי
נ. קצב
י. שערי

מוזמנים:
מר דוברת - מטעם משרד האוצר
מר גפני - מטעם משרד האוצר
מר נוידורפר - מטעם משרד האוצר

מזכיר הוועדה: פ. פלקטר

היועץ הכלכלי לוועדה: ד. לב

רשמה: ש. ברקה

ס ד ר - ה י ו ם :

המשך הדיון על המצב במשק.

היו"ר ש. תמיר:

אני רוצה לקדם בברכה את אורחינו בישיבה זו; נשמע מפיהם מילואים לדגרי שר-האוצר

בישיבה הקודמת, ואולי גם נציג שאלות נוספות.

מר דוברת:

רשמתי לעצמי כמה נקודות, ואשיב עליהן לפי סדר השאלות. בקשר לעידוד הייצוא, הרי שלפי החישובים שעשינו, הפיחות ותוספת התמריצים שנתנו לייצוא בשלב הנוכחי, מגדילים בממוצע את הריווחיות הכוללת של הייצוא ב-7%; ליתר דיוק, זה נע בין 3% ל-10% לפי ענפי הייצוא השונים. אנחנו חושבים שכרגע זהו תמריץ נאות לייצוא. בהתחשב בעובדה שהיצואנים יודעים כי הממשלה התחייבה לקיים את ריווחיות הייצוא גם בעתיד, מצאנו לנכון לא להגדיל יותר את התמריץ בעיקר מתוך השיקול שתשלום זה מזרים כסף נוסף לידי הציבור, ורצינו לדחות הזרמה זו ככל שניתן. אנו מניחים שזה לא יפגע ביצואנים, כי הם יודעים שבהמשך השנה יקבלו תמריצים נוספים. מדיניות זו של פיחות בשיעורים קטנים, הוכיחה את עצמה במה שנוגע לייצוא, בקצב מאד מתקבל על הדעה של גידול הייצוא. השנה גדל הייצוא הרגיש לתמריצים הרבה יותר מאשר התחזיות שלנו. הייצוא התעשייתי (מחוץ ליהלומים) גדל ב-45% תוך 10 חודשים ומתוך זה 20% עליית מחירים - כלומר גידול ריאלי ב-25%. זהו לכל הדעות שיעור גדול. ספק אם המרצה נוספת היתה נותנת הגדלה בייצוא הזה. לדעתנו הגורם המעבב העיקרי בגידול הייצוא בשנתיים-שלוש השנים האחרונות, היה היעדר גורמי ייצור שאפשר יהיה לכוון לייצוא בענפים מסויימים. לכן אנחנו חושבים בשלב הנוכחי שנתנו את הפרמיה המתאימה.

היו"ר ש. תמיר:

פנה אלינו מר מושביץ, וביקש להופיע בפני הוועדה. אנחנו כמובן נזמין אותו, ואני מבקש שגם נציג האוצר ישתתף באותה ישיבה. אני מבין שהייתה זעקה גדולה מכל הצדדים, אם כי בעוצמה שונה. ואולם חלק מן הייצואנים שדיברתי איתם אמרו לי שכדאי לסגור את המפעלים ולקנות 'צמודים' שמעתי זאת משניים-שלושה גורמי ייצוא לא מבוטלים. מדוע מר מושביץ איננו יודע את הנתונים שמסרת לנו כאן?

שנית, יש כנראה סימנים ראשוניים אם לא של אבטלה, הייתי אומר של שחרור עובדים. ברגע זה זה לא נראה מדאיג כי כאשר אנתה פותח עתון, מספר מודעות ה"דרושים" עדיין דומיננטי, אבל השאלה היא האם אתם לא חוששים שהמצב עלול לגלוש מתחום שליטתכם - כל זה בהקשר עם הייצוא, כשאחת המטרות העיקריות של הפיחות היתה הגברת הייצוא והבטחת התעסוקה.

א. דברת:

אין זה מפליא שנשמעות טענות שונות מצד האינטרסנטים; זה טבעי שהם מעוניינים לקבל תוספת ריווחיות, אבל אנחנו הייבים לעמוד על המשמר. אנחנו מבורים שתוספת לא תגדיל את הייצוא בחקופה הקרובה, אלא את הריווחיות בלבד. שתי עובדות הן הקובעות: במקום לתחשיבים שאני מניח מקובלים גם על מר מושביץ, גדלה התמורה הריאלית לייצוא ב-7% בממוצע. יש אמת מסויימת בצעקה, כי יש ענפים שנפגעו קשה בגלל המצב בשוק העולמי בכללותו, בגלל המצב בענפים מסויימים או בגלל ההשלכות שיש לביטול הסובסידיות על תעשיות מסויימות. כאן מתבקש טיפול אד-הוק, ואני יודע שמשרד המסחר והתעשייה מטפל מה. הטיפול אד-הוק צריך להתנהל לפי עיקרון מרכזי אחד: יש ענין של עזרה ראשונה, ולאחר מכן צריך לבדוק באיזו מידה המצב הזה הוא בסיסי, קבוע, בקשר לתעשייה הזאת. יתכן שבמסגרת הבראח המשק יש מקום לצמצם ענפים מסויימים ולפתח אחרים. לכן יתכן שכתקופת מעבר יהיה צורך לתת עזרה.

מר גפני:

אנא רוצה להביא דוגמה ספציפית: ייצוא הוורדים. אמנם כתוצאה מן הפיחות והתמריץ יש הגדלה נטו בריווחיות, אבל עלייה מחיר הדלק מעלה את ההוצאות של החממות בממדים כאלה, שהענף הפך לבעייתי. זה קרה על סף עונה, כאשר חלק גדול מן ההוצאות כבר הוצאו. זה ענין לטיפול לטווח ארוך, וגם לטיפול עזרה ראשונה. משרד החקלאות בודק בעזרתנו את הבעיה כיצד אפשר לעבור את העונה הזאת, ללא זעזוע הענף. במחירים הקודמים היה הייצוא ריווחי מאד, אבל מאוקטובר קרה משהו במחירי הדלק. היתה לדבר תוצאה מעניינת: התחילו בניסויים טכנולוגיים של מעבר מסולר למזוט, וזה בלי ספק ישפר את מצב העלות. אבל זה דורש השקעה, זמן וניסויים טכנולוגיים ובינתניים ישנה העונה. בטווח קצר נסייע על ידי מיתון הפגיעה בענף, ובטווח ארוך צריך יהיה לבחון אמצעים טכנולוגיים חדשים. אם לא יהיו תוצאות לניסויים האלה, פירוש הדבר שבשנים הבאות הייצוא הופך ללא כדאי, אם כי מאידך יש ענפים אחרים בחקלאות שהופכים

להיות ריווחיים מאד. רק לפני יומיים סיכמנו את מחירי החיטה וסלק הסוכר ברמה כזאת שיעודדו ייצור נוסף. אנחנו מקווים שיהיו 5,000 דונם נוספים לצריעת סלק סוכר בגידול חורף מאוחר, וזה יחמוך דולרים רבים. אחרי שנעשה אקט מדיני כלכלי, מתחילה תקופת ההנאמות, ויתכן שצריך יהיה לעבור מוורדים לסלק סוכר או לחיטה. יתכן שגם בענפי החקלאות האחרים צריך יהיה לעשות שינויים בטווח ארוך.

פ. גרופר: צריך לדאוג שלא יתחטל ענף ההדרים, המקיף 42,000 דונם. אם הענף הזה יתמוטט, לא

חוסכים קרקע ורק מפסידים את ההשקעות.

מר דברת: הייצוא התעשייתי האחר, שהוא גמיש, גדל ב-47%, שהם 28% גידול ריאלי לאחר ניכוי עליית המחירים. יש לנו בעייה חמורה בענף היהלומים, שירד ב-5%, כלומר באופן ריאלי ב-25%. הייצוא החקלאי בפרי הדר גדל רק ב-4%, וייצוא חקלאי אחר, שבדרך כלל גדל מדי שנה ב-30%, גדל רק ב-2%. עם עליית מחיר הסוכר החריפה בעיית השימורים. הייצוא הרגיש מתפתח בסדר, אבל לדאבוננו התחזיות לגבי היהלומים, לא ורודות, וזאת לאיבהעיייה היחידה.

היתה שאלה בקשר לייצוא ואבטלה. הייתי אומר שהמדיניות שאנחנו הולכים בה מאז מלחמת יום כיפור, ללא ספק מרסנת את הביקוש בצריכה ומאיטה את קצב הגידול ובולמת את היקף ההשקעות בתחומים רבים, כגון הבניה. כולנו דורשים וגם מבצעים קיצוצים בצריכה הציבורית, יורדת הצריכה הפרטית, וגם תקציב הבטחון יפחת במונחים ריאליים - כמובן שזה גורם להאטה בקצב הגידול של החקלאות, ומופיעה בעיה של תעסוקה. אנחנו מקווים שבעיית התעסוקה לא תהיה חמורה כמו במיתון הקודם, בעיקר בגלל הבטחון והעלייה. קיבלנו את נתוני התעסוקה של חודש אוקטובר מן הלשכות: היו רשומות 8,500 בקשה לעובדים שלא יכלו לספק. התעסוקה מן השטחים נמצאת בשיאה. הקטיף ממש יוצר בעיה של תעסוקה. אם התחזיות שלנו יתממשו, לאור כלכך הרבה דרישות לא מסופקות, אני מעריך שהתהליך בתחילתו יספוג את מצב תעסוקת היתר. זה לא תרגיל וזד-פעמי. הריסון והצעדים לעודוד הייצא וצמצום הייבוא, חייבים להימשך 5 שנים לפחות, כדי לצאת מקשיי בעיית מאזן התשלומים בצורה משמעותית. הפתרון העיקרי לבעיית התעסוקה, במידה שתיווצר, הוא בתחום הייצוא.

לפי התחזית לשנת 1975 אחם יכולים לראות דוגמה לכיוון המחשבה. ב-1975 אנחנו מעריכים שהתוצר יגדל ב-3%; בדרך כלל היתה עליה של 6% לשנה. היבוא ירד. כתוצאה מכך, סך המקורות של המשק לא ישחנו.

ע. אמוראי: ירידה ב-3%, פירושה כ-40,000 מובטלים, נכון?

מר דוברת: אני חושב שההצהרה של שר-העבודה יכלה ליצור רושם מוטעה בציבור. יש להבדיל בין "בלתי מועסקים" במונחי סקר כח-האדם - שמספרם 40,000 - ובין "מובטלים" הנרשמים בלשכות, שמספרם היום 850. זה פחות ממה שנחוץ לקיום הניידות המינימלית. במונחים של סקר כח אדם, כלומר של בלתי מועסקים ולא של מובטלים, אני מניח שנגיע לסביבות 6% מתוך 1,1 מיליון. בלשכות, שם רשומים המובטלים, המספרים יותר קטנים. אני מציע לא להבהיל את הציבור, כי המדובר לא ב-30,000 מובטלים, כשם שהיום 40,000 בלתי מועסקים אין פירושה 40,000 מובטלים.

ע. אמוראי: אני מסכים להערכתך ש-40,000 בלתי מועסקים כיום אינם מובטלים, אבל אותם 30,000 שיתווספו עליהם, יהיו מובטלים.

מר דוברת: אני רוצה להכין מודל שיתן יי התחזיות במונחים של הלשכה. אין צורך להבהיל את הציבור; יש צרות ריאליות למכביר.

הצריכה הפרטית חרד בערך בחצי מיליארד,

וגם הצריכה הציבורית בערך בסכום הזה. ההשקעה הגולמית תפחת גם כן ב-350 מיליון לירות. הייצוא, בהנחה של גידול 20%, יגדיל חלקו בתוספת המקורות ב-1,3 מיליארד, זאת אומרת סך-הכל אין תוספת ממשית, אבל מה שיוורד בצריכה, בהשקעות ויצריכה ציבורית, יגדל בייצוא. הבעיה היא פער הזמן מהפליטה של העובדים בענף אחד ועד להיקלטותם בענף אחר. אחד המבחנים של המדיניות זוהי המידה שבה מצליחים לזרז את התהליך הזה.

בקשר להעלאת הריבית לפז"ק - שקלנו ושוקלים כל פעם מחדש את מדיניותנו לאור הנתונים שאנחנו מקבלים יום על מצב ההמרות. השיקול שלנו שלא להעלות את הריבית הוא משולש. התנגדנו בתוקף לעשות הגבלות אדמיניסטרטיביות על ההמרה, כי זה היה מביא לתוצאות הרבה יותר גרועות. עובדה היא שלא ממירים בסכומים גדולים. עו עכשיו לא הגיעו ההמרות ל-150 מיליון דולר. היות והיתה התאפקות בהמרות ערב הפיחות, אפשר לומר שעכשיו בוצעו תוכניות שביצוען נדחה ערב הפיחות. חלק מן ההמרות זה שינוי של צורת החסכון: מחסכון צמוד לדולרים, לחסכון צמוד למדו. אני חושב שבחקופה של 10 שנים בערך, זה עולה למדינה בערך אותו דבר. כל עוד מעודדים אנשים לחסוך בצמודי מדו, אנחנו רואים בעין טובה את המעבר הזה, כי זה נותן לנו גמישות יותר גדולה במדיניות שערי החליפין בעתיד. היום יש יותר מ-2,3 מיליארד חסכונות צמודים לדולר. כאשר עושים פיחות יש לנו חמיר חשש מפני הסכומים הללו, וזה גורם לעיכוב החלטות לגבי פיחות או התאמות שער. נוח לנו שיהיו סכומים קטנים יותר צמודים לדולר. השיקול השלישי הוא, שכל העלאת ריבית לחשבונות נקובים בדולרים - אם זה תמ"ס או פז"ק - עולה לנו 120 מיליון לירות. אחוז אחד תוספת איננו אפקטיבי. אנחנו מוכנים להבטיח לחוסך את כספו במידה סבירה, אבל לא יותר מזה. בינתיים הכסף אצלנו. אחד הדברים שמנע התפוררות המשק בשנים האחרונות, זה הודות לחסכון למרות האינפלציה. הדבר בא רק הודות לכך שהחוסכים למדו שהדבר כדאי, יותר מאשר בכל מקום אחר בעולם. זה מונע גם המרחת כספים, כי בחוץ לארץ אי-אפשר להבטיח את החסכונות באותה המידה, לדאבוננו ב-1974 הייתה ירידה מסוימת בחיסכון, בעיקר בגלל שני גורמים: כאשר מדיניות מסוימת ממש מתחייבת, יש חלק של הציבור שמבין את הדבר ונעריך לקראתו. אי אפשר למנוע התכוננות של ספקולנטים בנושא של סובסידיות או מטבע, כאשר מרגישם שעומד לבוא שינוי. צעדי המדיניות שנקטנו בפברואר, ביולי וגם עכשיו, היו צפויים וערב השינוי היתה הסתערות של קניות; באופן זמני זה פגע כמוכך גם בחסכון. אם משהו רוצה לברוח מהחסכונות הצמודים לדולר, מחעוררת השאלה: אם הוא בורח לנירות ערך, אין בכך נזק לגבינו; אם הוא בורח להשקעות ספקולטיביות בקרקע או בנכסים, הוא מצפה לרווח כל כך גדול שגם תוספת ריבית של אחוז אחד לא תמנע זאת ממנו. מאידך, את תוספת הריבית אנחנו ניאלץ לשלם לכולם, כך שהתוצאה לא תעמוד בסרפורציה להשקעה.

מ. דרובלס: יש אנשים שלא מביאים לארץ את המטבע הזר שברשותם, בגלל הריבית הנמוכה.

מר דוברת: אינני בטוח בכך, כי אם אתה מחזיק כסף בחוץ לארץ אינך מקבל יותר ריבית, ואתה גם עובר על החוק. עובדה היא שאנשים מחזיקים יותר מ-2,5 מיליארדים, אם כי הערך הצמוד של הפז"ק הוא רק ערך הצמדה; אלה לא דולרים ממש; מי שמחזיק בתמ"ס יש לו גם פריבילגיה אם הוא נוסע לחוץ לארץ, אבל לא יותר. ובכל זאת אין בריחה המוכיחה מן החסכונות הללו. אם נראה שיש בריחה של סכומים, יתכן שנשנה את ההחלטה.

י. מודעי: במה זה מתבטא לשנה?

מר דוברת: במשך השנה מעבירים בערך 300 מיליון דולר; ההמרה נעשית מן השוטף, והיא מגיעה ל-50%.

60%; היחור נשאר. הגידול הוא ב-150 מיליון לשנה.

מ. דרובלס: מדוע בנק ישראל מוציא היום אמיסיות קצרות מועד בריבית כל כך נמוכה: 10-11 אחוז?

מר דוברת: מי שמחכוון לחסכון כמוכך שאיננו הולך לקצרי מועד. קונים את האמיסיה הזאת אנשי עסקים או אפילו אנשים פרטיים, שצריכים להחזיק כסף מזומן במשך תקופה קצרה, ובמקום זה יקבלו בצורה זו 10% ריבית. המטרה שלנו כאן היא מוניטארית: במקום שהכסף יכנס לבנקים ויאפשר להם להלוות כספים לציבור, הכסף נשאר אצלנו ומצמצם את כושר מערכת הבנקאות לתת

אשראי. אפשר להעלות את הדיביט של קצרי מועד כאשר רוצים לספוג יותר, ולהיפך. כאן לא קובע שיקול של חסכון אלא שיקול מוניטארי.

דובר על נכונות הציבור, נשאלה שאלה מדוע

"מוליכים את הציבור שולל" וכולי. אמנם אינני פוליטיקאי, אבל אני חושב שאם ראוי משהו למחמאה במדינת ישראל, זהו הציבור. סתוך הסקר שעשינו ימים אחדים אחרי הפיחות, החברר שתגובות הציבור היו מעבר לכל המשוער. ניסינו לעודד את אלה שחייבים לקבל את ההחלטות הקשות, ואמרנו להם: אם תקבלו החלטות נכונות, הציבור אולי יתרגש במשך שבועיים-שלושה, אבל הוא ילך איתכם. אחרי מלחמת יום כיפור, מרבית הציבור חמך במדיניות, גם בפעולה שעשינו ביולי. מענין היה לראות את הערכות הציבור לפני הפחות, ואחרי הפחות. הדבר הראשון שאנחנו בודקים, האם מעריך הציבור נכונה את חומרת המצב. אמנם כאשר שואלים אם ההסברה טובה, יאמר לך כל אחד שההסברה גרועה מאד, אבל כאשר בודקים רואים שהציבור מתמצא טוב מאד. כאשר שואלים באופן כללי אם יש לדרוש ויתורים - כולם מסכימים שכך צריך להיות. אבל כאשר שאלנו באופן ישיר "מה יפתר על חשלוס חוספת יוקר בינואר?" במצע 50% ענו שאין לשלם חוספת יוקר. אמנם יש ביניהם גם חלק של עצמאיים, שלא מעריכים נכונה את התועלת שיש גם להם מתוספת היוקר. בכל זאת זה אחוז לא רע. שאלנו אותם אנשים: "אם ישלמו תוספת יוקר, זה טוב או רע למשק?" ועל כך ענו 70% "זה רע למשק". כלומר, כל אחד היה רוצה לא לסבול מן הצעדים שהוא מבין שצריך לנקוט באופן כללי, אבל אם לא יתנו לו, אפשר להניח שהוא יבין וישלים עם זה.

מהו היקף הסקר?

היו"ר ש. תמיר:

מר דוברת:

כל יציאה היא כ-600 איש ב-6 הערים הגדולות. צריך להיזהר בהסקת מסקנות, אבל בזמנו היינו עובדים עם המכון של ד"ר גוטמן, ואז היו 1,600 נשאלים. ראינו שההתפלגות הגיאוגרפית של התשובות ביחס למדיניות הכלכלית איננה בעלת משמעות רבה.

אנחנו שואלים בדרך כלל אם יש נכונות

לוויתורים לאור המצב הקיים, אם האיש מוכן לוויתורים כגון צמצום הצריכה והורדת רמת החיים שלו. כ-75% של הציבור נוהגים תשובה חיובית. אחר כך שואלים שאלות ישירות לגבי המדיניות והצעדים שנוקטים בפועל; 70% תמכו בפיחות; 60% בערך תמכו בביטול הסובסידיות. הקפאת היבוא והעלאת המס על מותרות זכו לתמיכה של 75%. למעשה זה מצדיק את גישת הפוליטיקאים כנגד הכלכלנים. אני מוכרח לציין שבציבור בכללותו, וכן גם בקרב שרים וחברי כנסת, יש מנגנונים פסיכולוגיים שאינם מאפשרים להם לדעת, בכנות, את מה שהם לא רוצים לדעת. יש בריחה מן הבעיות החמורות, ואולי אפשר להבין זאת; יתכן שלולא הבריתה היו הבעיות יתמורות מנשוא.

י. מודעי:

היו שיקולים שונים מדוע החלטתם על פיחות ל-6 לירות ולא ל-7 לירות השולר, אבל מיד התחלתם עם פרמיות לייצוא והיטלים על ייבוא, שהם למעשה חסות השערים. אם מתחילים כבר בלידה ויותר פרמיה, הרי בפיחות הבא תגיעו להפרש של 3 לירות!

א. זילברברג:

אנחנו חיים בהרגשה שהפעם נעשה איזה דבר מתוכנן. האם הכל הולך לפי התכנון? האם אחם שבעי רצון מן ההתפתחות? מה מסכן לדעתם את התוכנית?

א. לבני:

כאשר מר דוברת מדבר על גידול היצוא באחוזים, הכוונה היא לגידול בערך המוסף, או גידול של הערך ברוטו? צריך לבדוק מהו גידול הערך המוסף.

מר דוברת:

המספרים שנתתי הם על הגידול ברוטו, כי בממוצע, בין הענפים השונים, חלקו של הערך המוסף מתאזן.

א. לבני:

האם אפשר להגיע למצב שהצמדת הלירה לדולר תיחלש? אנחנו עדים לירידת ערך הדולר באירופה.

א. אבטבי:

שר-התוצר אמר שעדיין ממשיכים ב-2,5 מיליארד לירות כחשולם לסובסידיות. האם כל

הסכום הזה ניתן למוצרי מזון?

פ. גרופר:

האם לקחתם בחשבון, שבגלל המצב הכלכלי הקשה באירופה אין העלאת מחירים, כלומר שההדרים

נמכרים במחירים הישנים למרות העליה בהוצאות היצרן? אם לא יהיה שינוי דראסטי בשער המטבע לטובת ענף ההדרים, הענף הזה יהרס.

מר דוברת:

במדיניות קביעת השער וההיסטלים, הבעייה העיקרית שלנו היא קרן המטבע, שמתנגדת לתמריצים

ולהיסטלים על השערים. יש עכשיו משלחת של הקרן בארץ, והם טוענים כלפינו שזה מתנגד לתקנון שהוא מאד מאד חמור. לולא הקרן, היינו מרחיקים לכת עוד יותר בכיוון הזה. זהו בהחלט אחד ההישגים החשובים שלנו, ושכללנו את המכשיר הזה יותר הרל ארץ שאני מכיר. צודקים אלה שטוענים שפיחות גדול הוא זעזוע שלילי; היה עדיף - לולא שיקולים פסיכולוגיים מסויימים - לעשות פיחות כל חצי שנה, במקום לזעזוע את המשק אחת לכמה שנים. פתחנו את הבעיה באופן הלקי על ידי "פיחותים זוחלים" הן לגבי ייצוא והן לגבי ייבוא, באמצעות שני תמשיכים האלה. כאשר מרגישים שהגענו לעיוותים אשר אי אפשר, או לא כדאי לעמוד בהם - כי היטל הייבוא למעשה איננו פוגע בשירותים, וגם תמריץ הייצוא פרט לבתי מלון לא ניתן לשירותים, ומלבד זאת אמור לקפח את ההון כי אז הוא לא מגיע - אז צריך לעשות פיחות. באמצעות "הפיחות הזוחל" אפשר להשיג את התוצאה האפקטיבית לפי שיקולים קונקרטיים. אם נוסף עכשיו עוד לירה לדולר ייצוא, לא נגדיל את הייצוא ובוודאי לא בפרופורציה המתאימה. אפשר בכל פעם להשלים לפי הדרוש. היתה שאלה אם יהיה לנו הכוח לנטרל את ההזרמה למשק כתוצאה מכך שההון המועבר יקבל במקום 4,2 - 6 לירות לדולר. לולא היתה לנו בעייה עם קרן המטבע, הייתי אומר שמוטב לעשות את הפיחות ל-5.5 לירות, ולהטיל 30% היטל; זה היה עדיף. אחר כך הייתי נותן לפיחות לזחול. אני סבור שהשיקול הפרגמטי הזה הוכיח את עצמו. עשינו את אותו הדבר ב-1970, ונדמה לי שזו היתה סקטיקה טובה.

שאלתי על חחזיית ייבוא וייצוא לשנים

הקרובות, ואני יכול להביא בפניכם נתונים שאינם לפרסום (קודא סבלת "הגרעון ומימונו בשנים 1973 - 1975").

כפי שאתם רואים בסיכומי של דבר, יש בעייה של עוד חצי מיליארד דולר שנצטרך לגייס בשוק הכספים, מבנקים, וממקורות כלשהם. לבעיות שלנו בטווח הקצר אין פתרון בתוך המשק. בטווח של 5 עד 7 שנים יכול להיות להן פתרון - אם נלך בדרך הקשה מאד בכל המובנים. ככלכלן אני משוכנע שמאז מלחמת יום כיפור אנחנו הולכים בכיוון הנכון. נדמה לי שכל הכלכלנים באוצר מאד שבעי רצון משר-האוצר, מן המידה שהוא מאמץ חוכניות קשות שאין מפלט מהן והולך באופן החלטי לביצוען.

במסגרת התכנון אנחנו עומדים על אלמנט

הכרחי שכבר היה קיים קודם לכן: פיצוי השכבות החלשות. צריכים לדפוק אם לא מרחיקים לכת יותר מדי, בהתחשב ביכולתנו, אבל יש כאן תכנון רחב.

היו"ר ש. תמיר:

נאמר לנו שהקצבות בכמה מקומות כבר עברו את השלב של שכר המינימום.

מר דוברת:

האלמנט החשוב שמתווסף עכשיו למערכת התכנון, ויש לתת לו את מלוא תשומת הלב, זאת הבעייה שתהיה קריטית בשנתיים הבאות: תכנון בעיות התעסוקה בעקבות צמצום התעסוקה כתוצאה הכרחית של המדיניות. נכון הוא שבתקופה של צמצום התעסוקה כולל זה לא מצב אידיאלי לצמצוי אבטלה טמוויה בשירותים, אבל אני מקווה שגם בזה ייעשה משהו. הוועדה הזאת חייבת לדעת שכל המצב הכלכלי שלנו הוא בסכנה חמורה ביותר, אם לא נגייס את מיליארד הדולר החסר בייבוא הון. אינני חוזה לומר בזאת שהמיליארדים האחרים מובטחים לנו לנצח. שנית, מידת שיחוף הפעולה שאנחנו מקבלים מכל הסקטורים במשק וכוסר העמידה האפשרי במסגרת דמוקרטית בפני לחצים, זה מה שיקבע במידה רבה את גורל הכלכלה. לפי כל הסימנים עדיין עומדים בכל הלחצים. אני מקווה שגם בנושא השכר נגיע לפתרונות שלא יערערו את כל המערכת. אם לא יהיה הסדר, מצפה לנו ביולי חוספת יוקר של יותר מ-40 נקודות, נוסף על התוספת של 40 נקודות בינואר, ויש יותר מ-30 נקודות כבר בינואר של שנה זו. אינני צריך לומר כאן מהי המשמעות של העלאות כאלה. כל חבר כנסת וכל ועדה פרלמנטרית חייבים להפעיל עלינו לחץ כדי שנהיג מס ערך מוסף באטריל, כי אם לא נעשה זאת יתערער הכל.

התוכנית איננה יכולה להצליח אם לא נמנע הזרמת כספים גדולה בתקציב ועל ידי יתר הגורמים הפועלים במשק.

איזו התייקרות אפויה בשנה הבאה, אם תבוצע התוכנית ויוטל מס ערך מוסף?

י. יודיץ:

זה לא יהיה הוגן לתת מספרים בקשר להתייקרות בשנה הבאה, כי חלק גדול מן התייקרות יחול

מר דוברת:

כבר השנה. השנה נגיע להתייקרות של יותר מ-50%. מס ערך מוסף בסדר גודל של 10% יוסיף עוד כ-8% התייקרות. עז עכשיו הסתבר שהתחזיות שלנו לגבי תרומת ביטול הסובסידיות על המחירים והפיחות, התאמתו, והיו אולי אפילו גבוהות מדי. לגבי השפעת הפיחות - אנחנו עוד לומדים את הנושא. יש שיקול מסויים להביא לשינויים הדרגתיים, אבל מצד שני קיים חשש לתגובות הציבור שימצא בציפיה לטמדת לשינויים.

בקשר לענין הפרדסים, כמו לגבי כל ענף ייצוא אחר, השיקול חייב להיות קודם כל האם הענף הזה בריא מבחינת סיכויי הייצוא שלו לטווח ארוך; לדעתי החשובה היא ויובית. שנית, חייבים לשאול האם הגיע הענף למצב שמסכן את קיומו לטווח ארוך, ואז צריך לתת לו תמריץ מדי. לפי דעתי צריך לתת תחושה לחקלאים שעוסקים בענף הזה שזה ענף חיוני, כך שהוא לא יפגע. שנית, יש לתת את התמריצים לענף בקצוות המקסימלית, כדי לא להזרים אף מיליון אחד כל עוד יש ברירה שלא לעשות זאת, מתוך ידיעה שהפיצוי, גם אם יאחר, הוא יבוא.

מר גפני:

אני רוצה להוסיף כמה מלים בענין ההצלחה והסיכויים של המדיניות הכלכלית. בשבועיים הראשונים אפשר לראות הצלחה לפחות בנקודה אחת: עובדה היא שהדבר בוצע כפי שהוא תוכנן, ללא נסיגה מן ההחלטות שהיו. לא תמיד זה היה כך. במקרים קודמים היינו עדים לדיונים עם קבוצת כאלה ואחרות, ולהתפשרויות לגבי התוכניות שנקבעו מראש. הפעם אין זה כך לפחות עד היום, וזאת היתה דווקא התקופה הקריטית ביותר. תופעות אלה התרחשו בדרך כלל בימים הראשונים אחרי שננקטו צעדי מדיניות כלכלית חדשה. אי אפשר לומר שלא היו, או שכבר אין לחצים גם עכשיו בכיוון זה. התוכנית היא מאד רחבה, ולכל שינוי במדיניות של מחיר מסויים יש בו משום סכנה חמורה, כי זו התחלת כרסום של השפעת התוכנית. הפעם אני יכול להצביע על כך שלא היה כל שינוי, ובכך אני מצטרף לדברי מר דוברת על שר-האוצר ועל הממשלה כולה. הסכנה הגדולה ביותר שמונה בענין התקציב. התמודדות הממשלה עם עצמה, זה ענין מרכזי, לא פחות חשוב מההתמודדות עם תוספת היוקר וריסון השכר והמחירים. מבלי להיכנס לפרטי התקציב של השנה הבאה, לא אגלה סוד אם אומר שהמדיניות התקציבית הנכונה היא תנאי הצלחת המדיניות הכלכלית הזאת. זו מדיניות שבה ריסון ההוצאות יהיה לא רק במניעת בזבוז (זה תמיד חשוב) אלא גם בריסון הפעילות בדרך התקציב, כלומר מניעת הזרמת כסף. כדי לתת לכס תחושה של המימדים בהם מדובר, אני יכול לומר שבתקציב הפיחות משמעות הדבר צמצום בין רבע לשליש באופן ריאלי. זה מתנה ברמת תקציב הבטחון, שהאוצר חושב שהוא עונה על הצרכים החמורים ושאינן בה ירידה משמעותית מסדר הגודל בת"ג עכשיו - כאשר יתמכרו דרישות נוספות שנהיה חייבים לעמוד בפניהן כתוצאה ממצבים אובייקטיביים, ואז הירידה בפיתוח תהיה יותר גדולה. הבטחון מהווה כ-40%. אמנם לא יהיה צמצום, אבל באופן ריאלי פירוש הדבר קיצוץ ריאלי מסויים. יש מקום לצמצום שאין בו ירידה ברמת הכוונות וההתעצמות; להיפך, ירידה זו תבוא יחד עם עליה בכוננות ובהוצאות ההתעצמות למלחמה הבאה. הייתי אומר שזה נטל שאיננו שונה בהרבה מן הנטל של 1974. אם זה יתקיים, נוכל לקיים רמת פיתוח נמוכה בשליש מן השנה הנוכחית, ואז קיימת שאלה רצינית מאד של עדיפויות.

בתקציב הרגיל אין אפשרות להעלות את רמת

השירותים על ידי הקצבות ריאליות נוספות. לפיכך רמת הצריכה הציבורית צריכה לרדת. אם היא יורדת ב-5%, כפי שחושבים שצריכה לרדת הצריכה הפרטית, יש לדבר משמעות רצינית מאד במבחר השירותים שהממשלה תיתן - ביטול שירותים מסויימים, או ייעול. אם מצליחים לחסל חלק מן האבטלה הסמויה הסיבויים מורים יותר. עוסקים בזאת, אבל הצלחת הפעולה תלויה ביצירת תנאים שמאפשרים ניידות לעובדים. בפיתוח פירוש הדבר לבצע פחות מתוכניות חשובות שתכננו, או אפילו הפעלנו. כל זה אמור כמובן במספרים ריאליים, לא אבסולוטיים. אם יש לממשלה תוכנית לפעול בצורה אינטנסיבית ליהוד הגליל והשקעת האמצעים הדרושים לשם כך בשיכון, חעשיה וכולי, כדי להעביר לשם אוכלוסייה יותר גדולה, זה יוכל להתבצע רק על חשבון הפחתה באיזורים אחרים. אחרת, אם נשמור במרכז הארץ על אותה רמה, לא נצליח לבצע את התוכניות הטובות האלה. אם מישהו החליט על הקמת אזור תעשייתי לירושלים במעלה האדומים - אין חולק על כך שדרוש אזור תעשייה לירושלים ודובר רבות על פיתוח

ירושלים גם בוועדה הזאת. אולם נוכל לעשות זאת רק על חשבון משהו אחר. הממשלה חייבת להסתגל למחשבה הזאת, אבל ההחלטה על סדר עדיפויות היא קריטית לגבי היכולת לקדם נושאים. כל זה יבוא לדיון עם הבאת התקציב לכנסת. כי אם נזרים למשק 5 או 6 מיליארד לירות בשנה הבאה, השפעות הפיחה ינוטרלו תוך זמן קצר מאד. ההתמודדות היא בין שאיפותיו של כל משרד ומשרד לקדם את התוכניות החשובות שלו, ובין הרצון הקולקטיבי לפתח מדיניות כלכלית מתאימה לצורכי השעה.

בקשר לשאלה האבטלה, ברור שאם תהיה
הקטנה ריאלית של הסכומים המוקצבים לפיחות ובאשראי מוכווני, יש לזה משמעות לגבי התעסוקה. אנחנו מעריכים שתיעלם תעסוקת היתר וניכנס למצב של אבטלה מסויימת שמטרתה לאפשר העברת גורמי ייצור למקום שנהוץ. כל תמריץ לייצוא לא יעזור כל עוד לא נפתח מקור לגיוס עובדים לחעשיה או לחקלאות לצורך הגדלת הייצוא. זה לא נעשה מעצמו; זרושה היערכות רצינית מאד של הממשלה כדי שהאבטלה הזאת הישאר זמנית ותתבטא רק בהעברה מהתעסוקה בענף מסויים לענף שכדאי יותר למשק מבחינת הייצוא. הכלים ישנם. יש קודם כל הכלי של ביטוח אבטלה, שנועד רק לצורך מיתון הסבל של היחיד בתקופת המעבר. נצברו בקרן זו קרוב ל-2 מיליארד לירות. שנית, ביטוח האבטלה שיריין גם אמצעים, מעבר לכל מה שידענו קודם, להטבה מקצועית (5% מן הכספים). גם כאשר עוסקת בקיצוצים בתקציב, משתדלים לא לפגוע בענין ההכשרה והקצועית אלא אפילו לקדם אותה למרות המיגבלות התקציביות. ההיערכות שאנו מכינים עכשיו, ושהממשלה צריכה להחליט עליה בעוד כמה ימים, הולכת בשני כיוונים: מצד אחד מטננים תיקים מאד מפורטים לטיפול במקרה שהאבטלה תתגלגל ותגלוש מתחום הפיקוח.

חמיד אחרון ותמיד זה יעלה פי כמה יותר
מאשר לתכנן מדיניות שמראש תמנע זאת.

י. יודין:

זו שאלה של כיוון המחשבה.

המדיניות המתוכננת היא מדיניות למניעת
אבטלה המונית. עדיין יש לנו בעיה כיצד

מר גפני:

לגייס מיליארד דולר. אילו הבעיה היתה שצריך לגייס 1,5 מיליארד, והירידה ברזרבות היתה נמשכת, היינו עומדים לא בפני צורך בתכנון, אלא בפני הבעיה כיצד לנהוג במצב של אבטלה המגיעה לממדים של 6 ספרות... אין לי ספק שזוהי מדיניות למניעת אבטלה המונית כתוצאה ממחסור בחומרי גלם. אולם גם במדיניות מתוכננת כזאת יכול הגלגל להסתובב יותר מכפי שהיתה הכוונה. לצורך זה, הכנת המלים היא עכשיו פשוטה יותר מאשר היתה ב-1966. ראשית, אנחנו עומדים במצב שפרוייקטים מסויימים הוקפאו. בענף הבניה 100, מתוך 300 פרוייקטים הופסקו באמצע. הכוונה לבנייה של בתי מלון, קמפוסים של אוניברסיטאות, מבני משרדים - והרבה יותר חשוב מזה: בניית בתי ספר. אם יוחלט לחדש אותם, תהיה רק בעיה של התארגנות להמשך העבודה וזה תהליך לא ממושך. אם יתברר שאין הצדקה לריסון כל כך חמור בענף הבניה, תמיד אפשר יהיה לצמצם את האבטלה לא על ידי עבודה יזומה, כפי שהיה פעם, אלא על ידי חידוש העבודה בפרוייקטים חשובים: תוך תקופה קצרה מאד אפשר לחדש בניית בתי ספר, וזו דרך חיובית מבחינה סוציאלית, אם המשק דורש את זה. אני מקווה שלאו דוקא בדרך זו נצטרך ללכת.

הכיוון השני של פעולתנו זו ההתארגנות

להסב את העובדים לתחומים שבהם יש ביקוש. הוקמה עכשיו ועדת מומחים משותפת לכמה משרדים בממשלה, מתוך הסכמת לפעולה משותפת עם ההסתדרות והמעסיקים. כבר היו שיחות מוקדמות, והכוונה היא שזוהייה גוף אופרטיבי, מורכב מאנשים מן הרמה העליונה בממשלה, בהסתדרות, אצל המעסיקים וגם בחברת העובדים. המטרה היא לטפל ולדאוג לעובדים יוסבו, לפי אינפורמציה קונקרטית שמתקבלת בצורה מעודכנת ממפעלים או מסקטור לסקטור. גם בהיערכות הזאת תלויה במידה רבה הצלחת התוכנית לעתיד.

לבטוף, הצלחת התוכנית תלויה גם בריפורמה

בשכר, בהכנסות ובהשפעת המיסוי עליהם. השר דיבר על כך, זה ידוע, ואינני צריך להיכנס לפרטים. זוהי עכשיו התחושה הכללית. וחלק מן התוכנית הכלכלית מטרתה בפירוש לתקן עיוותים במערכת השכר. זהו גורם מאד מרכזי בהצלחתה או אי הצלחתה של התוכנית.

נשאלתי כמה נותן מן הסובסידיות. יותר

ממחצית יתרת הסובסידיה משתלמת לסובסידיה בסוכר, גם אחרי עליית המחיר. אנחנו מייבאים 215 אלף טון סוכר. רק 2% מזה הולכים לצריכה ביתית, ואילו 75% לצריכה תעשייתית, בחלקה לייצוא לשוק המקומי. יותר מרבע הכמות הולכת לשטחים; בצורה של עובדים שונים, אפשר להגיד שכמות מסויימת הולכת למזרח התיכון כולו.

היו"ר ש. תמיר:

מדוע לא נחטל את כל שיטת הסובסידיה,
תוך מתן עזרה במישרין לנזקקים?

מר גפני:

אני חושב שהמדיניות המקובלת עלינו
אומרת שצריך להמשיך בכך עד לגבול
מכויים, כי כמות מסויימת של סובסידיה צריכה להישאר
יציבות המחיר מפני תנודות.

היו"ר ש. תמיר:

עובדה היא שאנחנו נוהנים סובסידיה
למדינת ערב בהיקף של 350 מיליון

לירות רק בסוכר.

מר גפני:

עובדה היא שלפני 8 חודשים שילם הציבור
למעשה את מלוא מחיר הסוכר: העלות

היתה 2,2 לירות הקילו, והמחיר היה 2 לירות לצרכן. בשלושת החודשים האחרונים עלה מחיר
הסוכר עד 10 לירות, ואף על פי שהעלינו את המחיר פי שלוש, יש עדיין ארבע לירות סובסידיה
לקילו. דעתי האישית היא - אין על פי שאני מקווה שיש סיכוי כי זאת תהיה גם עמדת הממשלה -
שחייבת להיות ניידות מסויימת במחירים לצרכן. לא יכולה להיות חומה כזאת בין המחיר
לצרכן ובין מה שקורה בשלם. בשנה הבאה משתווה יתרה הסובסידיות לכל תקציב מערכת החינוך
או לתקציב מערכת השיכון. לדעתי הניוד הזה יכול להיעשות בדרך שאחוז הסובסידיה ישמר
קבוע, ולא חשוב מה גובה המחיר. אחרת אנחנו עלולים לעמוד בכל כמה חודשים בפני זעזוע
דרמטי, וזה הרבה יותר חמור מאשר ההסתגלות האיטית למחיר הבינלאומי, כפי שקורה ביתר
המוצרים. האם מישהו מוחה על כך שמחיר הנעליים משתנה לפי השינוי במחיר העור בעולם?
לכן חייבת לבוא לדעתי מדיניות שונה, ואני חושב שיש נטייה לזאת. אבל צריך לדון בכך,
כי גם עניין הפיצויים קשור בכך. היתה ביקורת על הממשלה, כאילו עניין הפיצוי לא תוכנן.
אין זה נכון, כי היתה מחשבה והיה תכנון גם בשטח הזה, אבל שפי הנסיון של הפעמים הקודמות,
היתה דעת הממשלה שצריך בעניין הפיצוי להידבר עם נציגי העובדים ועם נציגי הציבור
העוסקים בכך בכנסת, וגם ללבן את הסכומים יחד עם הביטוח הלאומי. זאת אי אפשר לעשות
לפני הפיחות, מבלי לגלות שעומד להיות פיחות. אין שום אסון בכך ששולמה מקדמה, בשיעור
100 לירות למשפחה בת 4 נפשות - וזאת לפני שעלה מחיר המים ומחיר החשמל. הוועדה המשותפת
עם ההסתדרות ועם הביטוח הלאומי עומדת לסכם השבוע את דיוניה על גובה הפיצוי המעשי,
ואנחנו מקווים שנוכל להפעיל זאת תוך שבועיים-שלושה. הפיצוי איננו בנוי בדיוק לפי
גובה ההכנסה. קיימת בעיה שיש להטיל על זה מס, ואז הפיצוי יהיה פרוגרסיבי. אני מקווה
שהכנסת תאשר את ההצעה הזו. הפיצוי יועבר לנתמכי הסעד, לקשישים, למשפחות מרובות ילדים,
אבל לגבי רוב המשפחות זו לא תהיה תמיכת סעד, אלא הגדלה בצ'ק שהם מקבלים כפיצוי מן
הביטוח הלאומי. זה מונע להפוך את האנשים לנתמכי סעד.

פיצוי גדול מדי יוצר בעיה של

פיצוי מול שכר. לכן יש קשר מסויים בין הדיון על מדיניות השכר לשנה הבאה ומדיניות
תוספת היוקר, עם קביעת גובה הפיצוי. מערכת אידיאלית צריכה לטפל בפיצוי דרך שכר
המינימום, ותוספת יוקר עד לרמה מסויימת של שכר. כמובן שיש כאן שותפים אחרים, לא רק
הממשלה היא הקובעת, וזה מסביר מדוע אי אפשר היה לצאת מיד בהחלטה עם סכום קבוע כפיצוי.

היו הערות בעניין העידוד עליו החלט

למגדלי סלק סוכר. אני שמח לבשר שהעניין סוכט עם משרד החקלאות. העידוד ינתן דרך מחיר
סלק הסוכר לחקלאי. לפני זמן לא רב סיכמנו 240 לירות לטונה, אחרי שבעונה הקודמת היה
המחיר 170 לירות לטונה. עכשיו הגדלנו את הסכום ל-290 לירות, ולגידול החורף המאוחר,
שההכנסה ממנו קטנה יותר, תהיה תוספת של 100 לירות על המחיר שנקבע. זה יופעל מיד.

י. שערי:

מהו כושר הייצור של בתי החרושת
לסוכר?

מר גפני:

הגידול הנוסף, אם יהיה, מתקרב
יחד עם הגידול הרגיל לכושר הייצור

של בתי החרושת. הם יכולים לייצר קרוב ל-50,000 טון. עכשיו עושים בחינה יותר יסודית
אם יש מקום להרחבת כושר הייצור, או אם כדאי להביא סוכר גולמי שיעבור כאן את הזיקוק.

א. אבטבי:

יש לי שאלה נוספת. שר-החקלאות אמר שבארצות הברית משלמים 340 דולר לחקלאי, ואילו אצלנו מעלים עכשיו את המחיר ל-290 לירות, כאשר מחיר המים עלה מ-10 אג"ל-33 אג"ל! זה לא כדאי. צריך לקבוע מחיר ריאלי, המתחשב בעלייה והוצאות, כדי שישאר יום עבודה לחקלאי במחיר שמקובל היום במשק. זה תמיד יהיה כדאי בהשוואה למחיר הייבוא. אני מגדל סלק סוכר כבר 15 שנה, אבל עכשיו לא אמשיך בזאת.

מר גפני:

לפי החשיבים של משרד החקלאות נראה היה שהמחיר החדש הוא ריווחי. אנחנו קיבלנו את החשיבים שלהם כמעט במלואם. אפשר כמובן לעשות בדיקה נוספת.

מ. חריש:

הייתי מציע שניכנס פעם אחת לבדיקה יפודית, בתור "בדיקת מקרה לדוגמה", כדי לראות כיצד נקבעים המחירים. אני רוצה לדעת איך מגיעים לקביעת תחשיב. ואפשר לקחת את הדוגמה הזאת כדי לראות את כל הפרוצדורה.

ע. אמוראי:

אפשר לבדוק כיצד נקבעו מחירי הסוכר, החיטה והכותנה.

היו"ר ש. תמיר:

אם נתמזל מזלנו ואתד מחברי הוועדה הוא ער לבעיות אלה ומכיר אותן מיד ראשונה, אחם יכלים לברר איתו את טיבה של התוכנית שהכנתם, כדי שגם יהיו לה תוצאות מעשיות. אני רוצה לבקש את חבר הכנסת אבטבי, וכן את חברי הכנסת חריש ודרובלס, להיות ועדת משנה, בראשות חבר הכנסת אבטבי, שתבדוק כיצד נקבעו התחשיבים לגבי שלושת הפריטים האלה - בשיתוף פעולה עם משרד האוצר ועם משרד החקלאות. בשבוע הבא תוכלו לדווח על כך לוועדה.

מר גפני:

מחיר החיטה נקבע 1,200 לירות לטונה, אחרי שנקבע 900 לירות ערב הפיחות. לדעתי זה מחיר יותר מאשר ריווחי, אבל הגענו לכך בהתחשב עם מחיר המספוא, כדי שהחקלאי לא יהיה מעוניין להשאיר יתרת החיטה לצורכי מספוא במשק שלו. אשר לכותנה, כדאי לדעתי להעביר שטחי כותנה לגידול חיטה וסלק סוכר. התחזיות ששמענו מחוץ לארץ קשות מאד, כי גם אם יהיו יבולים יותר טובים, הם יטפגו על ידי האזורים הרעבים בעולם. אם ניתן לחקלאים שלנו מחיר מאד ריווחי, יש סיכויים טובים לגדל אותם בארץ.

היו"ר ש. תמיר:

אנו נזמין את מר נוידורפר לדיון יסודי במערכת השכר והמסים. נקדיש לכך את

ישיבתנו ביום ד' הבא.

הישיבה ננעלה בשעה 11.00.